

людину, зробивши на неї ставку, особливо людину, чия безпека, життєвий рівень, права і благоустрій бажають значно кращого. І саме тут навчання соціальної роботі повинно відігравати провідну роль [4]. Для вирішення цього завдання потрібен весь досвід, знання, які нагромаджені в нашій країні таку і за рубежом і які ми повинні навчитися мудро використовувати і розвивати.

Використана література:

1. Тюття Л. Т. Соціальна робота: теорія і практика : навч. посіб. – 2-ге вид., перероб. і доп. / Л. Т. Тюття, І. Б. Іванова. – К. : Знання, 2008. – 574 с.
2. Вступ до соціальної роботи : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / за ред. Т. В. Семигіної, І. І. Миговича. – К. : Академвидав, 2005. – С. 300. ISBN 966-8226-26-7
3. Соціальна робота в Україні: перші кроки / за ред. В. І. Полтавця. – К. : КМ Академія, 2000. – С. 5.
4. Історія соціальної педагогіки та соціальної роботи : курс лекцій / В. А. Полішук, О. І. Янкович. – Тернопіль : ТДПУ, 2009. – 256 с.
5. Мигович Іван. Соціальна робота – навчальна дисципліна та сфера діяльності / І. Мигович. – С. 41-43.
6. Основи соціальної роботи : навчальний посібник для студ. вищ. навч. закладів / Н. Ф. Басов, М. В. Басова, О. Н. Безсонова ; під ред. Н. Ф. Басова. – 3-тє вид., испр. – М. : Академія, 2007. – 288 с.
7. Соціальна робота в Україні : навч. посіб. / І. Д. Зверева, О. В. Безпалько, С. Я. Харченко [та ін.] ; за заг. ред. : І. Д. Зверевої, Г. М. Лактіонової. – К. : Наук, світ, 2003. – С. 6-38.

Кручек В. А., Усова Г. В. Методика преподавания дисциплины “Основы социальной работы” у будущих социальных педагогов.

В статье очерчена общая характеристика курса “Основы социальной работы”: его цель, задачи и структура.

Ключевые слова: социальная работа, преподавание, методика, социальный педагог.

KRUCHEK V. A., USOVA G. V. Methods of Teaching course “Economy of enterprise” for future social workers.

The article describes the general characteristics of the course “Fundamentals of Social Work”: its purpose, objectives and structure.

Keywords: social work, teaching, methodology, social pedagogue.

**Куненко Л. О.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова**

МЕЛОСНА ОСНОВА УКРАЇНСЬКОЇ МУЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ – НАЙБІЛЬШ ПРИРОДНИЙ ЗАСІБ ОПАНУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЮ СИСТЕМОЮ ПОЧАТКОВОЇ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ

У статті розкривається значення пісенної (мелосної) основи української музичної культури і дитячого фольклору в процесі опанування національною системою початкової музичної освіти школярів. Висвітлюються джерела походження пісенного фольклору та його вагомий вплив на формування особистості.

Ключові слова: мелосна основа, українська музична культура, дитячий фольклор, національна система початкової музичної освіти.

“Освіта і виховання є найважливішими компонентами культури, яка в усьому світі розвивається національними шляхами”.

Ю. Руденко.

Витоки українського музичного фольклору сягають у ті далекі часи коли тільки починали формуватись у людей уявлення про Всесвіт. Явища природи отримували міфічні пояснення, які виражались і зберігались у народній пам'яті, різних формах усної народної творчості (піснях, фольклорній поезії, календарно-обрядових діях). У піснях і народних поетичних творах люди прагнули передати свої уявлення про все що відбувалось в оточуючому житті, знайти своє місце в навколишньому середовищі, розповісти про кохання, лиху долю, дати оцінку певним вчинкам людей, розкрити своє уявлення про красу, добро і зло, норми поведінки, важливі події, що відбувались у житті народу. Все відноситься до художньої культури України, в якій музична культура займає провідне місце [9].

Сучасний етап збереження і оновлення національної системи освіти **актуалізує** дану проблему, як в умовах шкільного так і вузівського навчання [2].

Відносно характеристики національної художньої культури Л. Масол пише : “Українська художня культура – це велич давніх культових споруд і духовна енергетика іконопису, неповторність пісенної лірики і високий стиль хорового багатоголосся, героїка думного епосу й чудо вертепної дії, поетична мудрість кіно та козацький гумор анімаційних шедеврів. Це унікальне явище світової історії, що в яскравій палітрі мистецьких видів, жанрів і форм втілює ментальні риси українського народу: емоційність, ліричність, героїзм, життєвий оптимізм, гумор, естетичне світосприймання” [7, с. 7].

Метою статті є висвітлення пісенної (мелосної) основи української музичної культури як найбільш природного і доступного засобу опанування національною музичною культурою на початковому етапі навчання музики.

Особливою популярністю здавна в українців користувалась народна пісня, яка мала як усний спосіб поширення так і високий рівень естетичного сприймання “на слух”. Як продукт колективної усної творчості постійні, переважно варіативні куплетні форми, відзначаються простотою і стилістичною ясністю, сюжетною послідовністю, повторюваністю приспівів, особливою привабливістю і щирістю – “усе це в сукупності становить естетику усності” [10, с. 7]. Перевага усної передачі народної пісні над іншими способами збереження і фіксації музичного матеріалу, полягає в художньо-емоційному виконанні, органічному синтезі мелодії, слова, жесту, міміки,

пози, певної її театралізації, що захоплює слухачів своєю красою і щирістю почуттів.

Основу української музичної культури становить *мелос* (від грец. Melos – пісня, – узагальнене поняття мелодійної пісенної основи в музиці) – найбільш природний і доступний засіб опанування національною системою музичної освіти, особливо на початковому етапі навчання музиці в школах різного типу. З перших днів дитинства, від колиски до юності, від юності і до останніх днів життя, людину супроводжує пісня, повна тематичного і сюжетного розмаїття, барвистості образів і думок, джерело натхнення і притулок смутку, радості і спокою, душевної рівноваги, історичне минуле і сучасне життя народу [10].

Україна з давніх часів славиться своїми піснями, що відрізняються винятковою виразністю та красою наспівів. Як відомо, пісня породжується самим життям і в художній формі правдиво відбиває всі його соціально-духовні сторони. Те, що пісні створювались і побутували в усній народній формі, спричинило до існування велику кількість її варіантів, котрі в кожній окремій місцевості мають свою специфічну виконавську інтерпретацію. Всі сучасні твори українських композиторів завдячують своїми творчими витокami саме пісенній – тобто *мелосній* основі національної культури України та пісенності як рисі національного характеру українців [10].

На високі виховні можливості народної пісні як джерела духовності, гуманності, національних цінностей, толерантності, формування гармонійної особистості звертали увагу провідні представники просвітництва минулих років різних країн, сучасні митці української хорової справи, мистецької освіти, педагоги і композитори різних часів, теоретики і музикознавці, історики і поети, літературознавці і фольклористи, збирачі і дослідники національної культури: А. Авдієвський, В. Антонович, А. Болгарський, А. Вахнянин, М. Вериківський, Г. Верьовка, В. Верховинець, С. Воробкевич, М. Глінка, М. Драгоманов, К. Квітка, Ф. Колеса, М. Леонтович, М. Лисенко, М. Максимович, М. Мусоргський, П. Муравський, Л. Ревуцький, Я. Степовий, К. Стеценко, В. Сухомлинський, К. Ушинський, Т. Шевченко та баг. ін..

Герой України, Народний артист України, академік Анатолій Авдієвський відносно вагомості народної пісні в українській культурі писав: “Народ наш мудрий, і такі ж його пісні. Багато з них мають вражаючу драматургію, глибоке філософське звучання. Це – не лише художня цінність, а й історія наша. Без розуміння і справжньої поваги до цього феномену наші патріотичні гасла нагадуватимуть бурю в склянці води” [8, с. 24].

Сьогодні, виховання високорозвиненої особистості майбутнього займає центральне місце в національній освітньо-виховній системі, її прогресивному поступі, що полягає в суттєвих змінах самої національно-освітньої мети, оновленні змісту навчання на етнопедагогічних засадах. Провідною ідеєю сучасної освітньо-виховної системи є впровадження в навчальний процес

саме національно-освітньої мети, що ґрунтується на національно-виховній культурній спадщині. У зв'язку з цим відбулися позитивні зміни в політиці держави в напрямку відродження і подальшого збереження національних святинь, культури і освіти. Побудова українського суспільства на засадах демократичних цінностей і національних пріоритетів вимагає створення нових методологічних теорій гуманістичного спрямування, в центрі яких знаходяться внутрішні можливості людини, її потреби та інтереси, які ґрунтуються на вікових традиціях етновиховної системи українського народу, в основі якої знаходиться пісенна творчість.

Жанру народної пісні притаманний особливий тип зв'язку музики й слова і тому вона є найпоширенішим видом вокальної музики. Мелодія пісні є узагальненим, підсумковим вираженням образного змісту тексту загалом. На відміну від романсу, пісня не пов'язана з окремими поетичними образами, або мовними його інтонаціями, але тексти як правило представляють собою особливий жанр поезії. Його відрізняють чіткість композиції, збіг синтаксичних і структурних граней (рівність строфи й закінченої думки, рядка й фрази). У пісенній поезії найпоширеніші чотиристопний хорей і тридольні розміри. Побудовані в такий спосіб вірші найчастіше стають популярними, народними або авторськими піснями. У той же час мелодія й текст подібні за структурою, вони складаються з рівних структур – строф або куплетів. Внутрішнє розчленовування музичної строфи куплета також відповідає розчленовуванню строфи поетичної [9].

Останнім часом у зв'язку із загальним розквітом ліричної й народних форм мистецтва, пісенні жанри інтенсивно розвиваються. Цей творчий підйом пов'язаний із прагненням композиторів до демократизації своєї творчості, максимального наближення до музично-естетичних потреб слухача, особливо дитячого шкільного віку. У цьому значна заслуга сучасних українських композиторів: М. Ведмедеря, Г. Кириліної, І. Кишка, М. Чемберджі, Б. Фільц, А. Філіпенко та баг. ін, у творчому здобутку, яких є багато пісень для дітей.

За допомогою дитячого фольклору, дитячих народних пісень – тобто автентичної (від грец. *authentikos* – справжній, первинний текст) народної творчості дітей і пісенних творів композиторів, що ґрунтуються на народній основі, відбувається здійснення національно-освітньої мети, оновленні змісту навчання, за рахунок збільшення змістового наповнення предметів різних циклів, гнучкості та варіативності їх структури.

У цьому руслі пріоритетність психолого-педагогічного впливу та виховних заходів етнопедагогіки має велике значення, тому що протягом багатьох століть вона доводила свою ефективність і вічність, народжувалась і кріпла з культурно-історичних джерел народного етносу, його гуманних цінностей, формувала національну свідомість і психологію

мислення молодшої частини населення України. Етнопедагогіка тобто – народна педагогіка – це золотий фонд наукової педагогіки. І саме цей вид педагогіка включає в себе вивчення рідної історії, родоводу, національних традицій, звичаїв і обрядів, фольклору, народного календаря, народних вірувань тощо [5].

Виходячи з наукових концепцій, відомий народознавець Г. Лозко зазначає: “У національній пам’яті криються глибинні риси мовного вираження всіх аспектів світосприймання, руху національної думки. ...Оскільки в мові відображається національна психологія мислення, то в таємниці національної душі ми можемо проникнути тільки через її мову” [1, с. 88].

Тому визначальною рисою сучасної національної дидактики є тезис про те, що перші кроки в ознайомленні з навколишнім світом, немовля починає із зорово-слухового сприймання оточуючих предметів, природи, культурних традицій рідного краю, міста (села), двору, коліскових пісень матері та мовного (вербального) відтворення їх назв. І тільки після пізнання і засвоєння предметів довкілля, вивчення рідної мови і пісні, усвідомлення свого національно-культурного коріння, української ментальності, можливе опанування знань про художню світову культуру інших народів і країн (Г. Ващенко, Г. Лозко, О. Савченко, Ю. Руденко та багато ін.) [1; 4; 5].

Загальні принципи і правила навчання та виховання, які почались ще з великого дидакта Я. Коменського, продовжують свій розвиток у сучасних психолого-педагогічних дослідженнях сьогодення. Це – стержневі й науково-дидактичні закономірності, вихідні положення теорії навчання і виховання, які ґрунтуються на морально-етичних та культурологічних засобах етновиховання. В XVII главі “основні легкості навчання і уміння” знаменитої педагогічної праці “Велика дидактика”, Я. Коменський зазначає, що для того щоб досягти легкості й приємності в навчанні, слід неодмінно йти шляхом розвитку самої природи: “від більш легкого до більш важкого”, “від близького до далекого”, “від відомого до невідомого” і т.п. У рубриці “Виправлення” видатний педагогічний теоретик, звертає увагу на те, що підтримуючи в дітях прагнення до навчання різними способами слід використовувати такі методи, які б “запалювали” в них бажання навчатися і максимально забезпечували полегшення засвоєння навчального матеріалу, позбуваючись тим самим негативних тенденцій “незадоволення” та “відвернення” від учіння [3, с. 44-77].

З наукової літератури відомо, що інтерес до навчання виступає головним стимулом активного накопичення важливих і значущих для дитини знань, соціального досвіду взагалі. Само слово “інтерес” у перекладі з латинської мови означає – має значення, важливо. Стійкість і тривалість збереження інтересу до навчання, залежить від зацікавленості й розуміння учнями навчального матеріалу, емоційно забарвленого тону проведення самого процесу навчання. Відомо, що саме інтерес є тим особистісним

утворенням, яке корелює з провідними потребами в кожному віковому періоді і має свої особливості, які треба врахувати як сенситивні, в процесі формуванні певних психічних явищ.

Найбільш ефективний шлях, що приваблює і забезпечує зосередження дитячої уваги на певному предметі або темі – це впровадження нестандартних форм навчання, які завдяки включенню учнів в активну творчу співпрацю, ненав'язливо, дієво спонукають їх до активного навчання, розвитку самостійного творчого мислення і оволодіння об'ємом важливих для них знань. Це допомагає дітям деталізувати, систематизувати, об'єднувати, узагальнювати матеріал з різних предметів, через нові цікаві форми організації навчання. У цьому руслі перевага надається дитячому фольклору. “Дитячий фольклор, пише Г. Довженюк, як невід'ємна частина практичної педагогіки народу, протягом століть формував естетичні смаки дитини, становлячи морально-етичну основу розвитку особистості”.

Споконвічне відчуття єдності з природою спрямовує народних творців на його відтворення в змісті дитячих пісень, допомагає демонструвати зв'язок людини з живою природою, виховувати почуття задоволення від спілкування з тваринами та необхідності в співіснування з ними в гармонії. З якою любов'ю і ніжністю до тварин, складена мелодія і слова дитячої народної пісеньки “Козуню-любуню” та багатьох інших пісень. Зменшувально-пестлива лексика дитячих веснянок, закличок із влучно використаними народнопоетичними порівняннями, барвистими епітетами, розкривають перед дитиною не тільки мальовничий світ природи, що пробуджується, а й красу української мови і мелодії, її милозвучність, що допомагає формувати естетичні почуття, які народжуються в процесі очікування довгожданої Весни-Красни: “Прилинь, прилинь, чаронька, весна красная, як легенька хмаронька в небі ясному, вбери степи травами, вквітчай ніжними, потоки купавами білосніжними, осип луки перлами, скропи росами, розлийся джерелами стоголосими” [10].

Безумовним є той факт, що однією з основних умов формування співочої діяльності дитячого хорового колективу є репертуар. Правильний підбір репертуару різного за тематикою і художньо-емоційною наповненістю, його складність, методична послідовність роботи над музично-художнім образом, допомагає підтримувати в дітей живий інтерес до хорового виконання, викликає широкий спектр емоційно-естетичних переживань, що спрямовані на виховання емоційної культури. Дитяча хорова музика може стати для школярів емоційно-яскравим джерелом пізнання образу життя, колориту і духовного змісту будь-якої епохи.

К. Ушинський вважав, що “Спів – це могутній педагогічний засіб, який організує, об'єднує школярів, виховує їх почуття. Він оживляє дітей, вносить бадьорість, яскравість у шкільне життя” [6]. Національне пісенне мистецтво є

дійовим засобом гуманного і художнього виховання дітей різного віку. Планомірні, систематичні заняття співом благотворно впливають також на вивчення низки предметів загальноосвітнього циклу, активізацію пізнавального процесу, роботу пам'яті, уваги, зосередженості. А оскільки дитина реалізує свій інтерес (мету, вибір) у процесі провідної діяльності, то найсильнішим її мотивом слід вважати пізнавальний інтерес до цієї діяльності (в нашому випадку пісенної), яка активно взаємодіє з системою ціннісних орієнтацій, цілями, результатом діяльності, відображає найістотніші сторони її особистості (інтелект, волю, почуття) [9]. За певних умов інтерес стає засобом живого, захоплюючого пісенного навчання, переростає в стійку рису характеру.

Висновок. Використання провідної вокально-хорової діяльності у взаємодії з різними видами мистецьких діяльностей і активна участь в них дітей на початковому етапі музичної освіти допомагає їм з перших кроків навчання в школі пізнавати й усвідомлювати гуманістичну сутність мистецтва, особливо її національний колорит. Основи духовності дитини молодшого шкільного віку закладаються саме засобами виконання дитячих фольклорних творів – джерела загальнолюдських цінностей.

Використана література:

1. Лозко Г. С. Українське народознавство / Галина Сергіївна Лозко – К. : Зодіак-ЕКО, 1995. – 364 с.
2. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті // Газета "Освіта". – 2001. – № 38-39. – С. 3-4.
3. Педагогическое наследие / Я. А. Коменский, Д. Локк, Ж.-Ж. Руссо, И. Г. Песталоцци [сост. В. М. Кларин та ін.]. – М. : Педагогика, 1988. – 416 с.
4. Савченко О. Я. Дидактичні особливості інтегрованих уроків / Савченко Олександра Яківна // Дидактика початкової школи : [підруч. для студ. пед. фак.]. – К. : Абрис, 1997. – С. 292-301.
5. Руденко Юрій. Основи сучасного українського виховання / Руденко Юрій Дмитрович. – К. : Вид-во імені Олени Теліги, 2003. – 328 с.
6. Ушинский К. Д. Человек как предмет воспитания / К. Д. Ушинский. – Кн. 1. – М.-Л. : Из-во АПН РСФСР, 1948. – 329 с.
7. Художня культура України : навч. посіб. / [Л. М. Масол, С. А. Ничкало та ін.] / [за заг. ред. Л. М. Масол]. – К. : Вища шк., 2006. – 239 с. : іл.
8. Чебрецеве диво. – К. : ВМС, 1998. – 24 с.
9. Шреєр-Ткаченко О. Я. Історія української музики. Розвиток української музичної культури від найдавніших часів до середини XIX століття. – Ч. I. / Онісія Яківна Шреєр-Ткаченко. – К. : Музична Україна, 1980. – 195 с.
10. Шумада Н. С. Закувала зозуленька : антологія української народної творчості : пісні, прислів'я, загадки, скоромовки : [для ст. шк. віку] / [упоряд. Н. С. Шумада]. – К. : Веселка, 1989. – 606 с. : іл.

КУНЕНКО Л. О. *Мелосная основа украинской музыкальной культуры – наиболее естественное средство овладения национальной системой начального музыкального образования.*

В статье раскрывается значения песенной (мелосной) основы украинской музыкальной культуры и детского фольклора в процессе овладения национальной системой начального музыкального образования школьников. Освещаются источники происхождения песенного

фольклора и его весомое влияние на формирование личности.

Ключевые слова: мелосная основа, украинская музыкальная культура, детский фольклор, национальная система начального музыкального образования.

KUNENKO L. O. Melosnaya basis of the Ukrainian musical culture is the most natural mean of capture the national system of primary musical education.

In the article opens up importance of song (melosnaya) basis of the Ukrainian musical culture and child's folk-lore in the process of capture the national system of primary musical education of schoolboys. Light up the sources of origin of song folk-lore and his ponderable influence on forming of personality.

Keywords: melosnaya basis, Ukrainian musical culture, child's folk-lore, national system of primary musical education.

**Лобачук І. М.
Вінницький торговельно-економічний
інститут КНТЕУ**

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО СТРУКТУРУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

У статті висвітлені концептуальні підходи до структурування екологічної відповідальності особистості та її основні компоненти.

Ключові слова: Екологічна відповідальність, екологічне навчання, виховний процес.

Останнім часом в психологічній літературі частіше зустрічається поняття “базові” властивості особистості, які є “інтегрованим виявом різноманітних рис характеру, здатностей, спрямованості особистості загалом”, в тому числі включено і відповідальність [1, с. 46].

З огляду на це, представляє інтерес концепція “найбільш загальних підстав індивідуальності людини”, в межах якої здійснено спроби розробити критерії основних властивостей особистості на базі інтегральних змінних: активності, спрямованості, саморегуляції. Основні положення цієї концепції обґрунтовано в працях В. Небиліна й розвинуті в наступних працях Е. Голубевої, А. Крупнова. На думку А. Крупнова, для розкриття психологічної природи і механізмів функціонування базових властивостей особистості необхідний системний, комплексний підхід. Як шлях реалізації такого підходу, автор розробив положення про багатомірну функціональну організацію актів поведінки і властивостей особистості, які виступають як провідні одиниці аналізу індивідуальності. Кожна з конкретних властивостей особистості охоплює такі основні компоненти: інформаційно-пізнавальний, емоційно-оцінний, мотиваційно-смысловий, регулятивно-вольовий, операційно-динамічний, продуктивно-результативний. В свою чергу, кожний компонент тієї чи іншої властивості має свої якісні характеристики й критерії кількісної